

Borut Peršolja

ZGODBA JE MATI GORA

»Videl boš, kar drugi ne vidijo. Slišal boš, kar drugi ne slišijo. Čutil boš, kar drugi ne čutijo. Iskal boš, kar ni bilo nikoli izgubljeno. Lovil boš, kar ni nikoli ušlo.«
(Joža Vršnik - Robanov)

IZKUŠNJA OPROŠČENE PREDRZNOSTI

Zima 1988 je bila precej skopa z belim in hladnim puhom. Gore so bile jesensko kopne, čudovito modro nebo pa je obetalo prenekateri sončni žarek. V tem razpoloženju sem med januarskimi zimskimi počitnicami za člane planinskega krožka pripravil dve turi. Na prvi smo odkrivali ledeniška balvana Sivnico in Lepi kamen v Koncu ter se povzpeli v Gamsov skret. Bilo je toplo, hodili smo v samih srajcah, ob navihani razposajenosti pa so bile še te odveč.

Čez dva dneva smo spet sedeli na jutranjem avtobusu za Kamniško Bistrico. Naš cilj je bil Repov kot, eden tišjih in za raziskovanje primernejših kotičkov Grintovcev. Vsi trije smo hodili z odločnim tempom, saj je bil to eden tistih dni, ko je hoja čisti užitek. V Klinu smo jo namesto po lovski poti ubirali kar po strugi Sedelščka navzgor. To je vzpon nekoliko popestrilo in mu dalo raziskovalno plezalsko dušo. Zgodaj smo bili pod vrhnjimi macesni in predlagal sem, da jo uberemo še na Srebrno sedlo. Jernej in Saša sta mi z veseljem sledila, saj sta stopala v čisto nov svet. V vrhnjem delu pobočja smo prvič srečali ostanke zime. Pomrznjen in spihan sneg je bil ob suhi travi idealna slika tobogana. Mi pa smo predrzno rinili naprej ...

Na vrhu Srebrnega sedla me je prvič spreletelo. O spustu na Petkove njive ni bilo govora, saj je bilo snega veliko, mi pa brez derez in cepinov, saj smo sprva nameravali samo do prvih tolmunov v Repovem kotu. Nazaj tudi ni šlo, bilo je prestrmo, in zdelo se mi je, da bi bilo najbolje, če jo mahnemo

čez Sukavnik in po zavarovani poti na Kamniško sedlo. Pot sem dobro poznal, saj sem poleti že večkrat hodil tam okoli, računal sem na pomoč žičnih vrvi, upal pa sem tudi, da je popoldansko sonce vsaj malo zmehčalo vrhnjo plast sicer zmrznjenega snega. Obema vodenima sem zabičal veliko previdnost in korak za korakom smo se začeli spuščati.

Spusta ne bom opisoval, saj ga niti nimam v spominu. Strah in težke zimske razmere so naredili svoje. V spominu pa mi je ostalo nenavadno srečanje z gamsom na polici nad Wisiakovo grapo. Hodil sem spredaj, in ko sem se pretipal okrog roba, sem začudeno obstal. Meter, morda dva pred menoj, je na poti stal star gams in me začudeno gledal. Umakniti se ni imel kam, stal je kot primrznjen. Tudi na prigovarjanje se ni ganil, in ni nam ostalo drugega, kot da se počasi odplazimo mimo njega. Mirno in dostojanstveno nas je opazoval in nas prav po očetovske prijazno spustil mimo. Verjetno smo se mu z velikim strahom v očeh zdeli prav pomilovanja vredni.

Kočo na Kamniškem sedlu smo dosegli že v mraku. Po poti v dolino ni bilo slišati veliko besed. Bili smo vsak s svojimi mislimi in z védenjem, da smo naredili eno največjih neumnosti v življenju. Šele čez nekaj let smo spregovorili o sreči, ki smo je bili takrat deležni. Obogaten s spoznanji, da je za varno in doživetij polno turo potrebna celovita priprava in da gorá še zlasti pozimi ne gre podcenjevati, sem se še isto poletje udeležil tečaja za mladinske planinske vodnike na Zelenici.

Od takrat spoznavam, da je neumnost neumnih vedno manjša od neumnosti pametnih.

POZITIVNI USTROJ GORA

Pogled iz doline proti grebenom gora se vedno do- takne tudi Neizrekljivega. Sonce obredno najprej razžari vrhove, šele zatem tudi iz doline z mehko svetlobo prežene trdo temô. Smo ljudje, ko sesto- pimo z gore in nanjo spet zremo majhni do neraz- poznavnosti, zato bolj plemeniti in srčnejši?

Gore so povsod po svetu zelo svojevrstne pokra- jine. Celó tako posebne, da je znameniti slovenski geograf dr. Anton Melik vzpeto površje imenoval kar pozitivni relief. Ta pozitivnost se nanaša na vi- šinsko razgibanost, velike naklone in intenzivne procese, ki oblikujejo in spreminjajo njihov videz ter obliko. Pozitivnost pa lahko iščemo tudi v člo- veški plati teh gora, od odkrivanja, začetnega nase- ljevanja in tisočletne starožitne rabe do sodobnega turističnega in športnega obiskovanja.

V Sloveniji gore ne sežejo višje od 2864 m, kolikor je visok najvišji vrh Triglav. Številni vrhovi drugod v Alpah segajo nad tri tisoč in celo štiri tisoč metrov, zato jih (še vedno) prekrivajo ledeniki. Zaradi pod- nebni sprememb in naraščajočih temperatur gor- skega ozračja je v tem desetletju Slovenijo neopazno zapustila nevidna — po dr. Ivanu Gamsu približno 2700 m visoka — snežna meja (ločnica, nad katero so tla stalno zmrznjena). Spremembam navkljub pa je v alpski sosesčini Triglav že dolgo spoštovan in zaželen vrh, ki ga radi obišejo domači in tuji obiskovalci gora.

»Triglav ni le vrh, temveč mogočno kraljestvo,« je o njem zapisal dr. Julius Kugy. V času, ko je živel in raziskoval njemu tako ljube gore, je bil po dr. Fran- cetu Avčinu »vsak vzpon v Julijcih dogodek. Raz- dalje, pomanjkanje komunikacij in koč, vse to je zahtevalo bivakov, neznana pokrajina brez poštenih zemljevidov pa krajevnih poznavalcev — vodnikov. Ti so dajali svoje krajevno znanje in plačano silo.« Toda v 19. stoletju slovenske gore — čeprav so imele

Majhni koraki za velika doživetja

slovenska imena — še niso bile tudi domače gore. Domače na način, da jih vsi čutimo kot del svoje pokrajine, da iz njih véje dediščina, ki govori o našem nacionalnem ponosu.

»Kako da je po vseh slovenskih hribih, kamorkoli jih pelje pot, videti le tuje delo? Tuja roka zaznamuje póta, postavlja kočé in naprave in na naših slovenskih tleh le nemške napise in kažipote.« To so bile besede, ki so bile izgovorjene poleti 1892 na vrhu Stola (223 m) in so pripomogle, da je bilo 27. februarja 1893 v Ljubljani ustanovljeno Slovensko planinsko društvo. In gore so začele postajati domače v vseh pogledih.

Zaradi na novo nadelanih in označenih planinskih poti (teh je danes že več kot 9950 km) ter zgrajenih planinskih koč (skupaj z zavetjimi in bivaki jih stoji 176) se je obisk gora močno povečal. Kako redki so bili do takrat obiskovalci gora, zgovorno pove po- datek, da je bilo leta 1895, ko je bila na Šmarni gori (669 m, hišna gora slovenskega glavnega mesta Lju- bljane) uvedena prva vpisna knjiga, vanjo v vsem letu vpisanih 1425 obiskovalcev. Toliko obiskovalcev lahko danes naštejemo v enem samem lepem dnevu!

Gore pa so v zavesti snobovskih meščanov še naprej ostajale območje nedotaknjenosti, svobode in brezmejne lepote. Ob tej prazni zaslepljenosti so početja prvih organiziranih gornikov — zlasti ob večanju števila gorskih nesreč — ostala slabo razumljena. Zato je bilo treba znanje o gorah po-

Hoja in plezanje: gorniški dvojček.

sredovati vsem, ki jih je to zanimalo. Že leta 1921 je Pavel Kunaver napisal prvi gorniški priročnik, ki je dal nastavke za Slovensko šolo gornišstva. Slednjo danes zaznamuje celovit odnos do gora, ki vključuje gibanje s hojo, plezanjem in smučanjem, varnost ter doživljanje in varovanje gora.

Pot, po kateri se vzpenjamo na goro, nas ob premišljenem izboru vzpona in sestopa lahko seznanjajo s celotno pokrajinsko podobo gore. Poznavanje pokrajinskih sestavin nam obogati vedenje o pokrajini, zlasti o njeni občutljivosti ter povezanosti z našim ravnanjem. Gore nam s svojo višinsko razčlenjenostjo, ki se kaže v rastlinskih pasovih ter gozdno mejo, predstavljajo svojevrsten življenjski krog: v otroštvu spoznavamo njihova vznožja, v mladosti pobočja, v odraslosti vrhove ter v spoštljivi starosti z bogatimi gorniškimi spomini počivamo na klopci v dolini.

Imeti dom pomeni varnost, toplino in mir. Dom je prostor, kjer se pokaže naš značaj in kjer lahko uresničujemo življenjsko poslanstvo. S tistimi, s katerimi živimo, si lahko podelimo posebne trenutke vsakega dneva. Imeti domače gore pa pomeni razkošje narave štirih letnih časov in neusahljiv vir doživetij in ustvarjalnosti.

Z ROKO V ROKI

Začnimo z vprašanjem, ki si ga je že davno zastavil France Malešič:

Ali smemo vzeti s seboj v gore tudi otroke?

In takoj zatem:

Kdo bo šel s kom: mi z otroki ali otroci z nami?

Odgovor je jedrnat:

Na izlet bodo šli otroci, mi pa z njimi in vse bomo naredili za to, da se bomo imeli lepo in se bomo vsi skupaj varno vrnili domov.

Gore so nedvomno pokrajina mladosti — razgibanih sten, premočenih grap, širokih razgledov in od vetra prebičanih obrazov. Že od nekdaj so navdih in vir ustvarjalnosti, tudi strašljive skrivnostnosti, ki jo razkriva ljudsko izročilo (v zadnjem obdobju pa tudi stolpci črne kronike). Gore so danes največja učilnica za življenje in najbolj razgibana telovadnica.

Gore so čudovite, ker ...

... terjajo od vsakogar lasten napor in lastno znanje.

Gore so uporabne, ker ...

... nas ob hoji učijo reševanja vzponskih in spustnih problemov.

Gore so drzne, ker ...

... nam izrisujejo (dovoljene) meje, ki jih spoznavamo tudi v sebi.

Gore so darežljive, ker ...

... odrekanje in ponos nesebično nosijo v istem nahrbtniku.

Gore so tovariške, ker ...

... kolono hodečih oblikuje izkušnja sožitja različnih.

A po drugi strani so gore tudi nevarne. Smrtno nevarne.

Ne poznam nikogar, ki bi šel v gore umret. Poznam pa jih veliko, ki tam iščejo dober oprimek, zgovorno tišino, širne razglede in prijazno besedo (ne nujno v tem vrstnem redu). Gore so del divje in

v vseh pogledih odprte narave. Narave, ki je ne poznamo, čeprav nam jo — kakšen napuh! — v celoti razloži že gimnazija. Zato so gore šola življenja. Brez smrti pa življenja ni. Vse, ki se niso vrnili z gora, zelo pogrešam. Pogrešam do te mere, da vem, da so moje gorniške poti tudi njihove poti. Nosim jih s seboj, a nahrbtnik ni zato nič težji.

KAKO ŽIVETI Z GORAMI

V največji možni meri sledimo vodilu, ki ga je na vrhu Triglava opisal Ivan Dežman leta 1809: »**Moje največje veselje je na gorah!**« Gorniška pismenost zato vsebuje dvojno spodobnost: umeščanja knjig v skupinsko knjižnico in umeščanja samega sebe v posamezno knjigo.

Gibanje vsebuje občutek svobode. Bolj kot karkoli drugega nas iztrga iz objema gravitacijske sile in zemeljskega površja. Otroci in mladostniki morajo zato pridobiti uporabno gorniško znanje, večšine in izkušnje, ki jim omogočajo:

- varnejše in doživetij polno gibanje v gorah,
- celovito doživljanje in soustvarjanje gorništva,
- kakovosten in postopen osebni gorniški razvoj,
- zavedanje o pomenu prostovoljnega delovanja ter
- odgovornost do ljudi in narave.

Kako jim je pri tem v pomoč njihova dolinska bit in njihovo stvarno telo?

V predšolski starosti je volja bistveni princip v otrokovem razvoju. Gre za sposobnost udeleževanja, živahnosti in vitalnosti. Z voljo se otrok brezpogojno poveže s svetom. To sposobnost povezovanja imenujemo simpatija. Vodilo za izvajanje gorništva sta zato igra in motivacija za raziskovalno gibanje.

Za drugo sedemletno obdobje velja, da je otrok v vmesni fazi med voljo in razmišljanjem. To obdobje najbolj zaznamuje čustvovanje, ki neprestano niha med simpatijo in antipatijo. Vodilo za izvajanje gorništva je druženje v naravi s tistimi, ki jih ima otrok/mladostnik rad.

Otrok raje pleza, kot hodi, nevarnosti se ne zaveda in bi rad počel čisto druge stvari, kot bi želeli mi.

Če se mu premalo posvečamo, v njem počasi usiha želja po hoji.

Tri vprašanja, ki se ponavljajo:

— Ali je še daleč?

— Ali je na vrhu planinska kočica in ali bomo tam lahko jedli/pili?

— Ali je res nujno, da gremo gor?

V tretjem obdobju postane razmišljanje samostojno, kar pomeni, da mladostniki vse bolj razvijajo lastno in neodvisno sposobnost za oceno položaja, dejanj in drugih ljudi. Vodilo za ukvarjanje z gorništvom je izziv vrha, pri čemer je ta vrh vrhunec, najvišja točka tega dne, čez katero pelje pot v dolino in zadovoljen vsakdan.

Nato se nekaj spremeni. Otrok ni več zatopljen v zgodbo in slike na enak način kot doslej. Sedaj je zunaj — in če povem biblijsko — izgnan. Postopoma se s to razdaljo, ki jo ustvarja, razvija sposobnost, da lahko zazna več.

Pri petnajstih letih postane mladostnik, pravno gledano, odgovoren za svoja dejanja. Pravo izhaja iz izkušnje, da pri tej starosti človek v bistveno večji meri kot dotlej lahko prevzame ODGOVORNOST ZASE. Vodilo za ukvarjanje z gorništvom sta pestra izbira oblik dejavnosti (hoja, smučanje, alpinizem, športno plezanje ...) ter uvod v prostovoljnost delovanja.

Namesto da stojimo nasproti mladostniku, stojimo zdaj z njim z ramo ob rami in zremo skupaj v svet. K boju za samostojnost spada tudi postopna rast sposobnosti za presojanje, izbiranje, razločevanje in podobno.

Polnoletnost nasprotno pomeni, da lahko prevzamemo ODGOVORNOST ZA DRUGE. Imeti volilno pravico pomeni, da lahko človek zazna skupne potrebe in potrebe nekoga drugega. Ne le svojih. Biti polnoleten pomeni, da smo do neke mere končali

iskanje in oblikovanje lastne identitete, da je razmišljanje postalo samostojno, da smo v sebi umirjeni, da stojimo na lastnih nogah, da lahko mislimo in skrbimo za druge. Vodilo za obiskovanje gora je gorništvost kot način življenja.

KDAJ IN KDO PRVIČ V GORE

Poznamo različna merila za presojo o tem, v kolikšni meri je otrok zrel za šolo. Tak seznam je oblikovan na podlagi starosti, telesnega razvoja, sposobnosti, socialnega obnašanja in kognitivnega razvoja. Poskusimo oblikovati tak seznam oziroma merila za presojo o tem, v kolikšni meri je otrok zrel za gore:

— Lahko vrže storž in z njim zadene deblo pokonci stoječega drevesa.

— Pri hoji mu menjava korakov ne dela težav, korake lahko naredi tudi miže.

— Samostojno preмага korenine na poti, in če je treba, si zna pomagati z rokami.

— Lahko hodi tako, da ga starejši drži za roko, vendar vso težo telesa nosi sam.

— Pleza kot pajek z vsemi okončinami ob ročnem varovanju odraslega izza hrbta za ublažitev padca/zdrsa.

— Obrne se na zadnjico in plezaje sestopa čez skalnat čok ali krajšo kamnito stopnjo.

— Zaveže vezalke, ve, kdaj je lačen, žejen.

— Sam stisne vzmetno sponko na zapiralni vrvi nahrbtnika.

— Ve, kdaj mu je vroče in kdaj ga zebe.

— Z daljšo vrstico zna narediti ambulantni voz.

Ob tem ne smemo pozabiti sposobnosti za pomnjeje zgodbe, jezikovno sporazumevanje in podobno.

Celotno gorniško delovanje mora upoštevati naslednjo dinamiko:

doživetje → izkušnja → pojem.

Za gorništvost velja, da vedeti ni pomembno pol toliko kot čutiti. Zato je tudi zgled najpomembnejše vzgojno sredstvo, izlet pa temeljna metoda in oblika dela z mladimi v gorah.

Če otroka/mladostnika spodbujamo in vodimo v

njegovih razmislekih, lahko upamo, da bo njegovo znanje bolj široko, globoko, odprto, povezovalno in dostopno za nove informacije ter se ne bo omejevalo na dejstva. Ta je seveda tudi v gorništvu treba poznati, vendar je kakovostno znanje širše; je tisto, ki ga otrok/mladostnik pridobi sam. Otroci/mladostniki naj vodeno počnejo tisto, kar jih zanima, in če je vodenje tako naravnano, da je zanje bolj zanimivo, se tudi bolj angažirajo. Potem gorništvost zanje ne bo več samo nekaj, kar mora biti, ker starši tako želimo in pričakujemo, pravo življenje pa je nekje drugje.

K doseganju tega cilja nedvomno koristno pripomorejo tudi vaje:

— Vaje v spretnosti v vsaki starosti.

— Vaje v gibljivosti po osmem letu starosti. Pretiravanje je škodljivo.

— Vaje v vzdržljivosti za otroke, ki so zdravi.

— Vaje za hitrost po desetem letu starosti, vendar ne vaje z zadrževanjem diha (anaerobne vaje).

— Vaje za moč so primerne šele po puberteti, ko je rast že v večji meri končana (te vaje so anaerobne).

POT POD NOGE

Življenja si ni mogoče predstavljati kot goro. Bilo bi prenaporno, saj živimo v času, ko se lahko brez težav prijavimo na seminar z naslovom Osmislimo napor ... Obiskovalci gora smo tisti, ki imamo iluzijo, ki se ne prepustimo obupu in ki ohranjamo svojo moč in voljnost, da pri nadvse težavni nalogi vedno znova »začnemo od začetka«. Vedno startamo v dolini, saj naslede dnjič ne moremo začeti tam, kjer smo zadnjič nehali. V gorah se ne da odnehati, lahko pa se kadarkoli začne.

Če nam uspe skupaj z otroki in mladostniki prisluhni tišini slovenskih gor in iz njih odnesti zavest, da smo neločljivi del človeške skupnosti, ki je zrasla v gorah in ki jim gore z zalogami pitne vode, gozdovi in biotsko raznovrstnostjo zagotavljajo preživetje, smo naredili največ, kar je današnjemu človeku dano.

(Mag. Borut Peršolja, geograf in gornik, Domžale)
Fotografije Borut Peršolja